

چالش‌های پلاک‌کوبی دام‌های چراکننده در مرتع

علی محبی*

مقدمه

ایجاد شکاف در گوش دام (شکل‌های ۱ و ۲)، خمیر سوزاننده قلیایی، تشخیص هویت به کمک امواج رادیویی، اثر بینی و اسکن شبکه چشم و داغ زدن روی دام، انجام می‌شود (اسماعیلی، ۱۳۹۶). هدف از نشانه‌گذاری دام‌ها، شناسایی و انتخاب دام‌های برتر و رکوردگیری‌های اقتصادی جهت تعیین دام موفق و سودمند در دامپروری‌ها است و تأکید می‌شود که شماره، باید در طول عمر حیوان، دوام داشته و به آسانی قابل رؤیت باشد (توحیدی، ۱۳۹۵).

زمان دقیق شماره‌گذاری دام‌ها، از یک هفته تا ۱۰ روز قبل از زایش، عنوان شده است. شماره‌گذاری بره‌ها، به صورت موقت، با پلاک گوش و آویز گردن انجام می‌شود و پس از اینکه به سن ۵ تا ۶ ماهگی رسیدند، شماره گذاری‌های

نشانه‌گذاری دام‌ها، به شیوه‌های مختلف و با هدف شناسایی و نسبت تعلق آنها به دامداران، از گذشته امری رایج بوده است. در این ارتباط، هر دامداری، از علامت مخصوصی استفاده می‌کند. این علامت، توافقی و موروثی بوده و دامداران هم‌جوار، مجاز به استفاده از آن نیستند (محبی، ۱۳۹۹). Blancou (۲۰۱۱) معتقد است نشانه‌گذاری دام‌ها از ۳۸۰۰ سال قبل توسط حمورابی‌ها انجام می‌شده است.

کدگذاری رسمی نیز قرن ۱۸ در پرو انجام شده است. تحقیقات انجام شده در ۳۳ کشور در حال توسعه نشان داد که ۸۷ درصد آنها به اشکال مختلف دارای سیستم شناسایی دام هستند. Douglas (۲۰۱۹) کدگذاری دام‌ها را برای جمع‌آوری داده‌های مربوط به زمان و میزان شیر

شکل ۱- انواع پلاک‌های گوش و گردن دام یادشده، قابل تغییر است (ذوقی، ۱۳۹۷).

تولیدی دام‌ها مفید دانسته است. FAO (۲۰۱۶) شناسنامه‌دار کردن دام‌ها، نظارت بر عملکرد آنها و جمع‌آوری اطلاعات سلامت دام را از اهداف پلاک‌کوبی دام‌ها بر شمرده است. Abin (۲۰۱۵) پلاک‌کوبی دام‌ها را در مدیریت ژنتیکی گله‌های گاو در آفریقا مؤثر دانسته است.

شماره‌زنی دام‌ها برای مسائلی همچون بیمه کردن دام‌ها، اطلاع از انواع و رده‌های مختلف دام و غیره ضروری است و نیاز به رعایت استانداردهای خاصی دارد. شماره‌زنی به دو شیوه موقتی توسط پلاک گوش، پلاک گردن و اسپری کردن گله با رنگ‌های مختلف و شیوه دائمی (غیرقابل تعویض) توسط خال‌کوبی روی بدن دام،

طرح پلاک‌کوبی دام‌های سبک و سنگین

برای اجرای آئین‌نامه اجرایی ماده ۱۰ قانون نظام جامع دامپروری کشور، همچنین اجرایی کردن مصوبه هیئت وزیران در خصوص ضوابط اختصاصی نگهداری، حمل‌ونقل، خرید و فروش و جابه‌جایی دام زنده، طرح پلاک‌کوبی دام‌ها در سال ۱۳۸۸ مصوب شد ولی به دلیل عدم تهیه مقدمات لازم، طرح مذکور، اجرایی نشد (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۰). با تغییرات قیمت ارز از سال ۱۳۹۷، قاچاق

*استادیار پژوهش، مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، تهران، ایران.

پست الکترونیک: a.mohebi@riff-ac.ir

شکل ۲- نشانه‌گذاری دامها با استفاده از رنگ (دامهای طوایف بختیاری، دشت لاله واژگون، ۱۳۹۸)

هشت رقمی، در هر نقطه از کشور، هر کسی می‌توانست، اقدام به تهیه پلاک کند، این پلاک‌ها به پلاک‌های ۱۵ رقمی، تبدیل شدند که چهار رقم اول، کد کشور، دو رقم بعدی، کد اتحادیه صنعت دامپروری کشور، رقم بعدی، نوع و رده دام و هشت رقم بعدی، مالک و مکان پرورش دام را مشخص می‌کند. همچنین فقط سازمان دامپزشکی و مباشران (تشکل‌های بخش دام) که نسبت به عقد تفاهم‌نامه اقدام کرده‌اند، موظف به تهیه پلاک شدند (سلطانی سروستانی، ۱۳۹۸).

اهداف

از اهداف طرح پلاک‌کوبی دامها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد (سلطانی سروستانی، ۱۳۹۹):

- جلوگیری از قاچاق دام‌های زنده به خارج از کشور
- دستیابی به آمار واقعی دام (زیربنای کار اقتصادی در تولیدات دامی)
- برنامه‌ریزی اصلاح نژادی در کشور در جهت بهبود کیفی و کمی تولیدات دامی
- تسهیل در پردازش توزیع نهاده‌های دامی
- برنامه‌ریزی برای تولید علوفه مورد نیاز دام
- حذف هزینه‌های موازی شناسایی دام از طریق ارگان‌های مختلف از جمله سازمان دامپزشکی، مرکز اصلاح نژاد دام، بیمه محصولات کشاورزی و بانک‌های عامل
- تسهیل برنامه‌ریزی بهداشتی (تأمین دارو و واکسن در صنعت دامپروری و جلوگیری از بیماری‌ها)
- برنامه‌ریزی برای مازاد تولیدات
- کنترل ورود دام بی‌هویت از خارج کشور
- امکان بیمه دام
- شناسایی نژاد دام با هویت‌گذاری

دام به کشورهای هم‌جوار، روند صعودی به خود گرفت. دولت برای پیشگیری از این امر و کاهش قیمت گوشت، دوباره طرح پلاک‌کوبی دامها را مطرح و اجرای آن را تا پایان سال ۱۳۹۸ الزامی بر شمرد (محمودی، ۱۳۹۹). ارائه خدمات به صاحبان دام، به‌ویژه در زمینه حمل‌ونقل دامها و خدمات بهداشتی، منوط به هویت‌دار کردن دامها، با پلاک ملی، ذکر شده است، دام‌هایی که هویت‌دار و پلاک‌کوبی نشده و دارای گواهی حمل بهداشتی و قرنطینه‌ای دامپزشکی و مجوزهای مربوطه نباشند، کالای قاچاق محسوب می‌شوند. کسانی که در خصوص سامانه ثبت و پلاک‌کوبی دامها، کوتاهی کنند، براساس قوانین اداری و قضایی، تحت تعقیب قرار خواهند گرفت. صندوق بیمه نیز دام‌هایی را که هویت‌گذاری نشده‌اند، بیمه نخواهد کرد. براساس این ابلاغیه، تمامی شرکت‌های حمل‌ونقل و مباشران حمل دام زنده موظفند که پیش از حمل دام زنده، اطلاعات ثبت شده در سند حمل مربوطه را با محموله، مطابقت دهند و در صورت عدم انطباق از نظر تعداد، نوع دام، مبدأ و مقصد و سایر اطلاعات، از صدور بارنامه حمل آن خودداری کنند (شفائی، ۱۳۹۸).

طبق قانون، شماره‌گذاری دامها، بر عهده وزارت جهاد کشاورزی است. این وزارت نیز براساس تفاهم‌نامه بین اتحادیه‌های دامداران، صنعت همگام، اتحادیه دام سبک و عشایری و صندوق بیمه محصولات کشاورزی، کلیه امور مرتبط با هویت‌گذاری، از قبیل توزیع پلاک، تعریف پیمانکار و مأمور، ارائه دسترسی به سامانه جامع، تعریف گله و ثبت هویت دام را به اتحادیه‌های مرکزی و استانی مجموعه‌های یادشده، واگذار نموده است و امر نظارت بر هویت‌گذاری دامها را به ادارات امور دام استان‌ها واگذار کرده است. حذف دام‌های تلف‌شده یا کشتار شده، همچنین جابه‌جایی دام از یک گله به گله دیگر در سامانه طراحی شده، تنها از طریق اداره کل دامپزشکی، امکان‌پذیر خواهد بود. از آنجایی که در پلاک‌های قدیمی

- سهولت در حمل و نقل و تردد دام‌ها
- سهولت اصلاح نژاد
- امنیت سرمایه‌گذاری
- رعایت حقوق حیوانات
- مطالعات علمی و تحقیقاتی
- توسعه عملیات اصلاح نژاد

چالش‌های طرح پلاک‌کوبی در کنترل دام‌های چراکننده در مراتع

نظر به اینکه براساس بند یک از فصل دوم (شرایط عمومی) شیوه‌نامه فنی و اجرایی ضوابط و شرایط بهره‌برداری از مراتع کشور، مدیریت مراتع و کنترل دام، براساس پروانه‌های چرا و طرح‌های مرتع‌داری انجام می‌شود (دفتر امور مراتع، ۱۳۹۵)، طرح سؤالاتی به شرح ذیل و پاسخ به آنها از سوی طرفداران نظریه کنترل دام مازاد مراتع براساس طرح پلاک‌کوبی دام‌ها، می‌تواند بینش ما را نسبت به موضوع ارتقا داده، در تقویت یا رد این نظریه، در نتیجه تصمیم‌گیری‌های مدیریتی مفید واقع شود:

- طرح پلاک‌کوبی دام‌ها، برای بخش‌هایی از مراتع که پروانه چرا صادر نشده و بهره‌برداران ذی‌حق مشخص نشده‌اند، چه تمهیداتی اندیشیده است؟
- به دلیل قدیمی بودن اکثر پروانه‌های صادر شده، اسامی بسیاری از دامداران متوفی، هنوز در پروانه‌ها به چشم می‌خورد. در این خصوص، چه تمهیداتی در نظر گرفته شده است؟
- آیا دام‌های دامداران بدون پروانه چرا که به شکل غیرقانونی در مراتع حضور دارند، نیز پلاک‌گذاری خواهند شد؟
- آیا پروانه‌های چرا براساس کدگذاری‌های جدید، تغییر خواهند کرد؟ و آیا زمینه انجام آن وجود دارد؟
- آیا به تعداد دام مجاز قیدشده در پروانه‌ها، کد دام در پروانه، درج خواهد شد؟ تکلیف دام مازاد چه خواهد بود؟
- آیا برای پیشگیری از جایگزینی کد دام کشتار یا تلف شده، با دام مشابه جدید، پیش‌بینی لازم انجام شده است؟
- برای تغییرات ترکیب دامی از زمان صدور پروانه‌ها، چه تمهیداتی اندیشیده شده است؟
- آیا تسهیلاتی برای درج تغییرات بویایی دام‌ها (شامل تولد، مرگ‌ومیر، کشتار، خرید و فروش) که اکثراً کوتاه مدت هستند، در نظر گرفته شده است؟
- آیا امکان گزارش‌دهی تغییرات دامی، برای دامدارانی که دور از مراکز اجرایی، ماه‌ها سرگرم دامداری هستند، وجود دارد؟
- آیا همه راه‌های کنترل تخلفات پلاک‌کوبی دام (مثل تعویض پلاک‌های دام‌های مشابه با یکدیگر و غیره)، در مراتع پیش‌بینی شده است؟
- تکلیف از بین رفتن عمدی و غیرعمدی پلاک‌ها (از جمله شکستگی) چه خواهد بود؟

با این اوصاف، به نظر می‌رسد که مراحل اجرایی شدن طرح کدگذاری

دام، در دامپروری‌های صنعتی و نیمه‌صنعتی، به مراتب آسان‌تر از دامداری‌های سنتی بوده و هنوز بسترهای قانونی لازم برای اجرای آن در مراتع پیش‌بینی نشده است.

منابع

- اسماعیلی، ح.، ۱۳۹۶. معرفی روش‌های شناسایی دام. درج شده در سایت <https://livesheep.com>
- توحیدی، ع.، ۱۳۹۵. تشخیص هویت و شناسایی گوسفند. درج شده در وبلاگ شخصی <http://tohidiali.blogfa.com>
- دفتر امور مراتع، ۱۳۹۵. شیوه‌نامه فنی و اجرایی ضوابط و شرایط بهره‌برداری از مراتع کشور. شماره ۱۴۱۰۵/۱/۹۵ مورخه ۲/۶/۹۵. سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری کشور. ۱۸ صفحه.
- ذوقی، ف.، ۱۳۹۷. زمان دقیق شماره‌گذاری گوسفندان و دیگر دام‌ها. درج شده در سایت خبری دام قائم <https://damghaem.ir>
- سلطانی سروستانی، س.، ۱۳۹۸. دام‌های کشور با پلاک ۱۵ رقمی هویت‌دار می‌شود. سایت اعتماد آنلاین. ۱ صفحه.
- سلطانی سروستانی، س.، ۱۳۹۹. آغاز طرح هویت‌دار کردن و پلاک‌کوبی دام‌ها در استان اردبیل. سایت ایانا. ۱ صفحه.
- شفائی، ک.، ۱۳۹۸. اجرای طرح پلاک‌کوبی و هویت‌دار کردن دام در شهرستان انار. خبرگزاری مهر. کد خبر ۴۶۹۸۴۳۲. ۱ صفحه.
- مجبی، ع.، فرضی‌زاده‌میاندھی، ز. و بلک، ر.، ۱۳۹۹. ارزیابی نحوه مدیریت مراتع عشایری براساس پروانه‌های چرا. گزارش نهایی طرح پژوهشی. مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، تهران، ۴۷۵ صفحه.
- محمودی، س.ز.، ۱۳۹۹. کشور در دام قاچاق دام/ چرا دام زنده قاچاق می‌شود. سایت اقتصاد آنلاین. کد خبر ۴۸۵۳۱۹. ۱ صفحه
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۰. آیین‌نامه شماره ۸۳۳۷۹/ت/۴۵۹۱۰ مورخه ۲۱/۰۴/۱۳۹۰ اجرایی ماده (۱۰) قانون نظام جامع دامپروری کشور. ۲ صفحه.
- Abin, S., 2015. Animal recording as a tool for improved genetic management in African beef cattle breeds. Dissertation (MScAgric)--University of Pretoria, pp. 27-39
- Blancou, J., 2001. A history of the traceability of animals and animal products. Revue scientifique et technique (International Office of Epizootics), 20 (2): 413-25.
- Douglas, J.R., 2019. Handbook of Farm, Dairy and Food Machinery Engineering (Third Edition). London, England, Academic Press, pp. 225-243.
- FAO (Animal Production and Health), 2016. Development of Integrated Multipurpose Animal Recording Systems, 189 p.